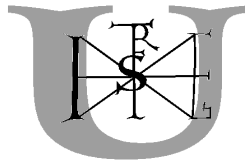

SZENT ISTVÁN EGYETEM
GÖDÖLLŐ

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

A DIPLOMÁS MUNKAERŐ HELYZETÉNEK ELEMZÉSE

- DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI -

Témavezető:
Dr. Hajós László
egyetemi tanár

Készítette:
Bakos-Tóth Eszter Ilona

Gödöllő
2009

A Doktori Iskola megnevezése:
Gazdálkodás és Szervezéstudományi Doktori Iskola

A Doktori Iskola tudományága:
Gazdálkodás- és Szervezéstudomány

A Doktori Iskola vezetője: Dr. Szűcs István
egyetemi tanár, a közgazdaságtudományok
doktora, intézetigazgató SZIE GTK
Gazdaságmódszertani Intézet

Témavezető: Dr. Hajós László
egyetemi tanár, a mezőgazdaságtudományok
kandidátusa, intézetigazgató
SZIE GTK Humántudományi, Nyelvi és
Tanárképző Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

1. BEVEZETÉS

A társadalmi-gazdasági fejlődés egyik kulcspontja az erőforrásokkal történő helyes gazdálkodás. Ezek közül is kiemelkedik a humán erőforrás szerepe, jelentősége, különös tekintettel a diplomásokra. Ahhoz, hogy a gazdaság helyzetét legalább a jelenlegi szinten megőrizzük, olyan munkaerő-politikára, s az azt alakító intézkedésekre van szükség, amely bölcsen gazdálkodik az emberi erőforrásokkal, ugyanakkor kiemelt figyelmet fordít a diplomás munkaerő helyzetének nemcsak megtartására, de javítására is, hiszen a jövőnk bennük van.

2. TÉMAFELVETÉS

Magyarország munkapiacának szembetűnő jellemzője a foglalkoztatottság alacsony szintje. Az Európai Bizottság jelentése szerint hazánk egyike azon uniós országoknak, ahol a legalacsonyabb a foglalkoztatottság a munkaképes korú népességen belül. Az EU-s átlag 2008 nyarán 63% volt, míg Magyarországon ez csupán 57%, s az elvárt foglalkoztatottsági rátához legkevesebb 400 000 fővel kellett volna bővíteni a foglalkoztatottak számát. Jelenleg, 2009 év elején, a gazdasági válság felerősödése kapcsán bekövetkezett tömeges munkahely-megszűnések miatt a hivatkozott jelzőszámok értéke romlott. A foglalkoztatottsággal kapcsolatos problémák jelentős terhet rónak mind az egyénekre mind pedig a társadalom egészére. A munkahely, ezáltal a munkajövedelem tartós hiánya elszegényedéshez, a szaktudás amortizációjához és többek között egészségkárosodáshoz vezethet úgy fizikailag, mint mentálisan. Az alacsony szintű foglalkoztatás csökkenti az adó- és járulékfizetők körét, ami a szociális ellátórendszer összeomlásához vezethet.

Az Európai Unió nagy jelentőséget tulajdonít a foglalkoztatás növelésének. A közös Uniós irányelvek négy fő területen jelöltek ki feladatokat, ezek között szerepelt a munkanélküliség csökkentése és a foglalkoztatottsági ráta növelése, valamint a vállalkozások és alkalmazottak alkalmazkodóképességének fejlesztése. A foglalkoztatás-bővítés problémájának megoldása továbbra sem várható el kizárólag a magyar és külföldi cégektől, mindenképpen szükséges az állam hatékony közreműködése. Mindez megnyilvánulhat a munkahelyteremtésben, új munkahelyek létrehozásának ösztönzésében, a munkaerő képzettségének javításában, a képzési rendszernek a valós piaci igényekhez igazításában stb. A jelenlegi gazdasági helyzetben az eddigi megoldási koncepciók egy része időlegesen háttérbe fog szorulni, s helyette a munkahelyek megszüntetésének lassítása, valamint azok megtartása lesz a legégetőbb feladat.

A diplomások helyzetét tekintve a hazai foglalkoztatottsági ráta jelenleg 83%, ez 1-2%-kal alacsonyabb az Uniós értéknél. A foglalkoztatás elősegítésére egy országos rendszer került bevezetésre, amely valódi képet

mutat az oktatásból kikerülő diplomások – képesítésfüggő – munkaerő–piaci boldogulásáról. A magyarországi diplomások aránya növekedett az elmúlt években, azonban még így is az OECD tagországi 26%-os átlag alatt maradt a maga 17%-ával.

Számos tanulmány a diplomás túltermelés veszélyéről és a felsőfokú végzettség elértéktelenedéséről számol be, azonban a statisztikai adatok alapján még mindig jó befektetésnek számít a diploma megszerzése. A felmérések azt a tényt erősítik, miszerint a kereseti előny a diplomához is kötődik.

Az oktatási reform továbbra is fontos mind az alapképzés, mind a felnőttképzés, a munkavállalók továbbképzése tekintetében. A munkaerőpiacon – felmérések szerint – a gyakorlatias tudás bír a legnagyobb értékkel, tehát az alkalmazott tudományok által adott ismeretek hasznosulnak leginkább a gazdasági életben. Éppen ezért nagyon fontos ezen ismeretek oktatásba való beépítésének szorgalmazása.

Választásom azért esett a munkaerővel kapcsolatos téma kutatására, mert úgy vélem, hogy az emberi erőforrást nem szabad egységes egésként kezelni, nem lehet általánosan jellemezni az individuumot. Fontosnak tartom azt az elképzelést, hogy a társadalom munkaerejéül szolgáló egyéneket sztereotípiáktól mentesen, egyéni vagy kis elemszámú szegmensekként kell kezelni. Ehhez szükséges megtalálni azon paramétereket, melyekkel jól leírható, jellemezhető az egyes munkaerő, illetve csoport.

Disszertációm elkészítése során az előzőekben vázolt irányelveket szem előtt tartva kívántam a diplomás munkaerő helyzetének elemzését elvégezni. Célom, hogy munkám során feltárjam, s a figyelmet ráirányítsam a főbb problémákra, s ezáltal hozzájáruljak a társadalom eme rétegéhez tartozók helyzetének tartós javításához.

3. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI

Kutatási témám megválasztása 1996-ra nyúlik vissza, hiszen mint a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának gazdasági mérnök szakos hallgatója, az egyetemi diplomadolgozatomat is már hasonló témakörben írtam. A dolgozat elkészítését elsősorban az indukálta, hogy a választott téma mindig is érdeklődésem középpontjába állt. Másrészt nagyon aktuális, sok kérdést felvető témáról van szó, mellyel kapcsolatosan számos paradoxon felállítható.

2000-ben választottam meg a most elkészített PhD dolgozatom témáját, melyben a diplomás munkaerő helyzetet vizsgáltam Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Budapest térségekre vetítve. A szakirodalmak feldolgozását követően 2006-ban állítottam össze a saját kutatás alapját képező kérdőívet, melyet 2007-ben küldtem ki a felméréssel érintett területeken lakó, véletlenszerűen kiválasztott megkérdezetteknek. Majd

megkezdtem a kitöltött és visszaérkezett kérdőívek feldolgozását, amelyek során adatfelvételezési és kiértékelési tevékenységemet 2007-ben fejeztem be.

A doktori dolgozatomban leírtak – annak terjedelmi korlátai miatt – nem tartalmazzák teljes körűen a felmérések eredményeit. Az adatok, melyeket részleteiben közölni nem tudtam, a tendenciák értékelésénél, az okok feltárásánál természetesen felhasználásra kerültek.

4. CÉLKITŰZÉS

Értekezésem elé kitűzött céljaim és rész céljaim a következők:

- Értekezésem tudományos megalapozása érdekében célul tűztem ki a fellelhető **hazai és nemzetközi szakirodalmak felkutatását**, áttanulmányozását, feldolgozását és értékelését. A szakirodalmi feldolgozás jelentőségét, fontosságát abban látom, hogy azokat elemezve, értékelve lehetővé válik azoknak a kérdőíves vizsgálataim eredményével történő összevetése, szintetizálása, abból majd következtetések levonása. A szakirodalmi feldolgozást a következő területek áttanulmányozásával kívántam megvalósítani: a munkaerőpiac általános bemutatása, – mely keretében mikro- és makroökonómiai megközelítéssel keresztül a főbb témaköröket tekintem át – kitérek a termelési tényezők ismertetésére, a munkabérek elemzésére, foglalkozom a munkanélküliség és a foglalkoztatottság széles spektrumú irodalmával és áttekintő értékelést adok a diplomások munkaerőpiaci helyzetéről.
- **Megválasztom a feldolgozás módszertanát**, melynek keretében kitérek a felméréssel érintett területek földrajzi és gazdasági jellemzőinek bemutatására. Továbbá a saját kutatómunka során alkalmazott módszerekre, melyek kapcsán kitérek a felhasznált adatbázisokra, illetve a kérdőívben szereplő személyes kérdések részletes elemzésére, a vizsgálati minta általános jellemzését előíranyozva.
- **Szekunder kutatásomban** a magyarországi megyék gazdasági fejlettségi szintjét kívánom – a kiválasztott mutatók segítségével – értékelni.
A primer kutatásom megalapozottabbá tétele céljából szükségesnek tartom elemezni, s azzal összehasonlítani az alkalmazásban állók létszámának és a nettó keresetének változását mind nemzetgazdasági, mind megyei szinten.
- **A saját kérdőíves kutatásommal** célom megvizsgálni a kérdőívet kitöltő diplomások főiskolai/egyetemi tanulmányi, továbbtanulási, munkahelyi és munkanélküliségi helyzetét. A kapott adatok összegzésével, statisztikai módszerek alkalmazásával összefüggéseket

kívánok feltárni, melyek segítségével új és újszerű eredményeket, következtetéseket fogalmazok meg és javaslatokat teszek az előrelépés megvalósításának érdekében. Részcéljaimat a következőkben határozom meg:

- **A főiskolai és egyetemi tanulmányok** terén fontosnak tartom az első diploma megszerzésének idejének, típusának vizsgálatát, továbbá azt, hogy azok milyen végzettséget biztosítottak. Ezzel kapcsolatosan az oktatott ismeretek elméleti-gyakorlati arányának feltárását is fontosnak tartom.
 - **A továbbtanulásra vonatkozó kérdések** között az egyik legfontosabb, hogy továbbtanult-e a megkérdezett az első diploma megszerzése után. Ha igen, milyen típusú további végzettséget szerzett, milyen irányú és célú képzésben vett részt, illetve mi volt a továbbtanulásának oka, s a felméréskor hány diplomával rendelkezett. Ezzel a továbbtanulás munkaerő–piaci értékét kívánom meghatározni.
 - **A munkahellyel kapcsolatos kérdéseimmel** célom volt feltárni, hogy a megkérdezett mely nemzetgazdasági szférában, annak mely ágában dolgozik, továbbá munkahelyeinek számát, az ott betöltött pozícióját, az elhelyezkedésének gyorsaságát, a képességek és ismeretek munkahelymegtartó, valamint az idegen nyelv és a továbbképzés szerepét elemezni, értékelni.
 - **A munkanélküliségre vonatkozóan** különös figyelmet fordítottak a válaszadó munkaerő–piaci státuszára. Ha nem volt munkanélküli, akkor milyen módon sikerült azt elkerülnie, továbbá ha volt, az abból való kikerülés útját-módját kutatom.
- Ezekkel összefüggésben **javaslatot kívánok tenni** a diplomás munkaerő helyzetét stabilizáló, jövőjét megalapozó döntések meghozatalának elősegítése érdekében.
- A kívánt cél elérhetősége érdekében az emberekkel való bánásmód, az önismeret, a személyiségfejlesztés, továbbá a gyakorlati képzés, az átképzés, továbbképzés területét érintő javaslatokat fogalmazok meg.
- A bérezés vonatkozásában a munkahelyek számának, a nemek szerinti megkülönböztetésnek, a kor befolyásoló szerepének, a lakó- és munkahely településtípusának és a versenyszféra védelmének tekintetében kívánok javaslatokkal élni.

5. A SZAKIRODALOM FELDOLGOZÁSA

Dolgozatom célját szem előtt tartva, értekezésem tudományos megalapozása érdekében a fellelhető főbb hazai és nemzetközi szakirodalmakat felkutattam, áttanulmányoztam, feldolgoztam és értékeltem. A szakirodalmi feldolgozás fontos volt a dolgozat elkészítéséhez, hiszen

általára lehetővé vált azoknak a kérdőíves vizsgálatok eredményeivel történő összevetése, a szintetizálás, majd következtetések levonása. A szakirodalmi feldolgozás során megszereztem a munkaerőpiac általános ismérveit, mely keretében mikro- és makroökonómiai megközelítésen keresztül a főbb témaköröket tekintettem át. Kitértem a termelési tényezők ismertetésére, a munkabérek elemzésére, foglalkoztam a munkanélküliség és foglalkoztatottság széles spektrumú irodalmával, és áttekintést adtam a diplomások munkaerő-piaci helyzetéről.

A dolgozat készítésekor 205 szakirodalmat használtam fel, konkrét hivatkozással. A téma természetesen ennél szélesebb körű tájékozódást igényelt, melyet a kutatás és publikálás során megtettem. A szakirodalom feldolgozása során a nap mint nap felmerülő problémákat és megoldandó helyzeteket kutattam számos, szakmájában elismert szakember tollán keresztül, kritikus szemmel vizsgálva tanulmányaikat.

6. A FELDOLGOZÁS MÓDSZERE

Dolgozatomban bemutattam és értékeltem a feldolgozás módszertanát, melynek keretében kitértem a felméréssel érintett területek, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén megyék és Budapest földrajzi és gazdasági jellemzőire. A saját kutatómunka során több, nyilvánosan hozzáférhető adatbázis szekunder feldolgozását, továbbá a saját adatgyűjtésből származó primer adatbázisból a kérdőívben szereplő személyes kérdések részletes elemzésén keresztül a vizsgálati minta általános jellemzését tettem meg.

A kutatás tudományos eredményeinek megfelelő adatok gyűjtése és összegzése sok időt és munkát igényelt – komoly kutatói feladatot jelentett. Ehhez szükséges volt a helyesen megválasztott és jól behatárolt kutatási mintára, valamint az összegzett adatok feldolgozásához kellően megválasztott módszerre, melyeket a következőkben részletesebben is ismertetek.

A kérdőíves kutatásom Scipione (1994) által megfogalmazott nyolc lépés szerint történt. A kérdőív szerkesztése a bemutatott elméleti háttér ismeretében történt, pontról pontra követve a szakemberek által javasolt szigorú, egymás utáni lépéseket. A kérdőív elkészültét követően a Scipione (1994) által javasolt próba-kérdőívezésre került sor, melynek során, a kérdések hiányosságainak feltárása után a kérdőív javítása megtörtént. Végül vizsgálataimban ezen javított kérdőívet használtam.

A szekunder kutatáshoz felhasznált adatokat a Központi Statisztikai Hivatal által szolgáltatottak közül gyűjtöttem.

A primer kutatáshoz a diplomás munkaerő továbbtanulásával, munkahelyével és munkanélküliségével összefüggő adatok gyűjtésére kérdőíves módszer került alkalmazásra.

A szakirodalom értékelése, a szekunder kutatás és a visszaküldött kérdőívek feldolgozása során számos statisztikai módszert alkalmaztam, így:

- statisztikai sorok,
- statisztikai táblák,
- számtani átlag,
- gyakoriság,
- viszonyszámok (megoszlási-, lánc- és bázis-),
- indexek,
- szóródás vizsgálatok (minimum, maximum, variancia), valamint
- keresztátlak számítását végeztem el.

A saját kérdőív előkészítése, kiküldése és visszaérkezése

A kérdőív 2006. végétől készült, s 2007. januárjában nyerte el végső formáját, melynek megszerkesztésénél Scipione (1994) által javasolt lépéseket követtem. A kérdőív céljának és tárgyának meghatározása eredményeként a diplomások tanulási, továbbtanulási szándékaira, munkaerőpiaci helyzetére (ennek keretében a munkahellyel kapcsolatos és a munkanélküliségre vonatkozó kérdéseket tettem fel) és a személyes adataikra kérdeztem rá. Az írásbeli megkérdezéses formát találtam legmegfelelőbbnek, annál is inkább, mivel a szóbeli kérdésfeltevés bonyolult, drága, ám jóllehet hatékony, de a felmérésem szempontjából nem bírt jelentőséggel a szakértői megkérdezés. Ennek tükrében a kérdőív típusát tekintve legalkalmasabbnak az önkitöltő kérdőívet találtam, melyet e-mailon juttattam el a megkérdezetteknek.

A kérdésformák közül nyitott, zárt és szűrő kérdéseket egyaránt alkalmaztam. A nyitott-zárt kérdések 10-90%-os arányban oszlanak meg a kérdőívben. A zárt kérdéseken belül alkalmaztam kétváltozós, többváltozós, szelektív és részben dialógus kérdéseket.

A kérdések megfogalmazásánál ügyeltem arra, hogy az egyértelmű, világos legyen, ne sugallja a választ, valamint ne legyen irreális. A válaszadás és a feldolgozás megkönnyítéséhez skálákat használtam. A zárt kérdéseknél a névleges, intervallum és az aránymérő skála a leggyakoribb. Mennyiségi mérőskála is szerepelt a kérdések között, ezeket a diplomák és a munkahelyek számának meghatározására használtam.

A kérdéseket öt fő témakörre csoportosítottam:

- a főiskolai/egyetemi tanulmányokra,
- a továbbtanulásra,
- a munkahelyre,
- a munkanélküliségre és
- a személyes adatokra vonatkozó kérdések,

amelyek között törekedtem az időrendi sorrendet betartani. A személyes kérdéseket a kérdőívszerkesztés módszertanának megfelelően a kérdőív utolsó kérdéscsoportjában tettem fel.

A kérdőív megszerkesztése során ügyeltem arra, hogy az egyes kérdések jól elkülönüljenek egymástól.

A kérdőív próbakérdőívként előtesztelésre került, ebben a Károly Róbert Főiskola levelező tagozatos hallgatói voltak segítségemre. Ennek során teszteltem a kérdőív hosszát, továbbá azt, hogy a megkérdezettek megértették-e a kérdéseket, nem-e hiányosak a zárt kérdések lehetséges válaszai, valamint megfelelő-e a kérdések sorrendje. A próbakérdőívek feldolgozását, kiértékelését követően a módosítások elvégzése után véglegesítettem a kérdőívet.

A végleges kérdőívek kiküldésének első napja 2007. január 22-e volt. A minta véletlenszerű, de nem irányított kiválasztáson alapult, s mint ilyen, nem tekinthető tipikusan reprezentatív felmérésnek.

A kérdőívek beérkezése során az anonimitás feltételei biztosítottak voltak, s az adatszolgáltatás önkéntességen alapult. A minta alanyai – saját bevallásuk szerint – diplomával rendelkező személyek.

A kérdőívek beérkezését 2007. február 28-án zártam le. A kapott minta nagysága 1 303 volt, melyből 1 011 e-mail formában, 292 pedig papír alapon állt rendelkezésemre, amelyek közül 1 022 kérdőívet tudtam értékelni a kutatásomhoz. Lakóhely szerint 658 származik Heves megyéből, 193 Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből és 171 Budapestről. A fennmaradó 281 kérdőív az ország más megyéiből érkezett, illetve nem volt kiértékelhető.

A feldolgozás első lépéseként a cellák létrehozását és formátumuk beállítását végeztem el az SPSS for Windows programban. Ezt követően az adatok folyamatos felvitele következett a már létrehozott adatbázisba.

A feldolgozás során voltak olyan kérdések, amelyekre adott válaszok alapján ki kellett bővíteni a megadható válaszok számát. Így például a bruttó jövedelem kérdésre számos esetben nem adtak érdemi választ a megkérdezettek. Ezért a kódoláskor a válaszok kiegészítésre kerültek a „Nem válaszolt” lehetőséggel is.

A kérdőíves vizsgálati minta általános jellemzése a személyes kérdésekre kapott válaszok alapján vált lehetővé. Az értékelhető választ adók nemek szerinti aránya nem tipikus, hiszen a női – férfi válaszadók aránya $\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{3}$ volt. Az életkor vonatkozásában a fiatal diplomások (25-39 éves) szerepeltek túlnyomó többségében (64%) a teljes mintában, míg legkevesebben a friss diplomások és a 60 év felettiak közül kerültek ki (8%). A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei válaszadónál a fiatalok aránya meghatározóan dominált (84%). A legmagasabb iskolai végzettséget vizsgálva a minta tipikusnak tekinthető. A kérdőívet javarészt főiskolai diplomával rendelkezők töltötték ki (59%). A munkaviszony típusát tekintve a válaszadók 94%-a alkalmazott, melyből a beosztott státuszban lévők domináltak, míg egyéni vállalkozóként mindössze 3%-uk működött. A mintában szereplőknek csak 1%-a volt munkanélküli. A bruttó keresetek nagyságát felmérve, összességében a megkérdezettek 60%-a az átlagkereset vagy az alatti bérért dolgozott, amely – figyelembe véve, hogy diplomás emberekről van szó – nem mondható a tudást elismerő díjazásnak. A

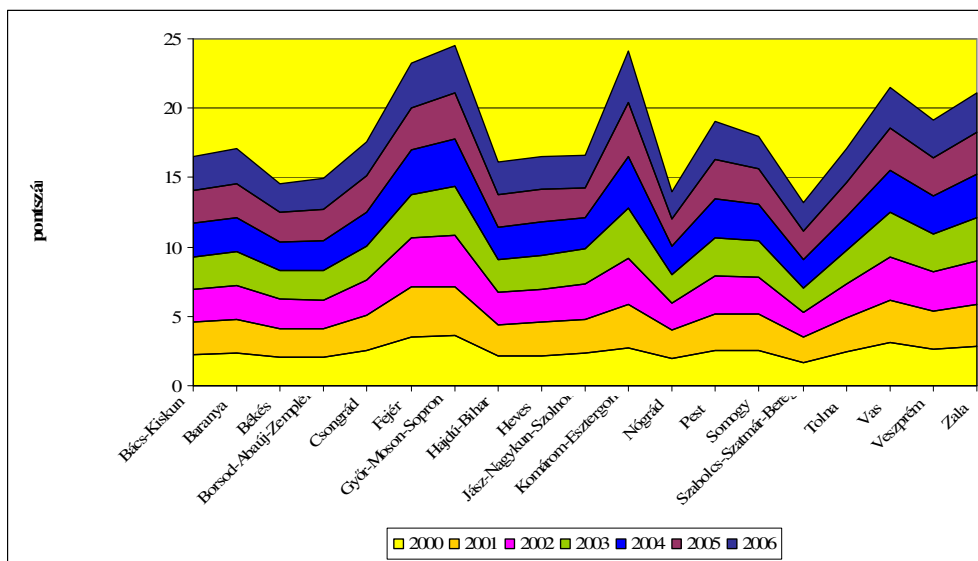
megkérdozettek lakóhelyét és munkahelyét tekintve 86-95%-ban a helyben dolgozás a jellemző.

7. EREDMÉNYEK

A disszertációban szereplő – tudományos szakirodalmi háttérmunkával megalapozott – szekunder és primer kutatások eredményeit a következőkben foglalom össze.

7.1. A szekunder kutatás eredményei

A **gazdasági fejlettségi szint** tekintetében kimutattam, hogy – a vizsgált négy mutató együttes hatásának eredőjeként tekintve – 2001, 2004, 2005 években gazdasági élénkülés tapasztalható, míg a többi vizsgált évben stagnálás volt jellemző (1. ábra).

(Forrás: saját számítás a KSH 2008 alapján)

1. ábra. A magyarországi megyék gazdasági növekedésének tendenciája (Budapest nélkül)

Jóllehet a gazdasági növekedés minden kormány és az Európai Unió célkitűzése is, azonban a KSH jelentése alapján 2007-ben ezen mutató meredeksége jelentősen csökkent, s ezt főként az ipari termelés csökkenése okozta. Azon két megye fejlődésében, ahol a felmérések történtek, alapvetően kedvező tendencia volt megállapítható. Az értékelések során Budapestet – más területi egyenlőtlenség vizsgálatokhoz, kutatásokhoz hasonlóan – annak torzító hatása miatt figyelmen kívül kellett hagyni. Azonban ha a gazdaságfejlődés vizsgálatában Budapest figyelembe vételre került volna, úgy az első helyen szerepelne.

Nemzetgazdasági szinten áttekintve az **alkalmazotti létszámot**, az a vizsgált időszakban hullámzó tendenciát mutatott (1. táblázat). Úgy a versenyszférában, mint a költségvetésben a 2003. évben még egyaránt növekedés volt tapasztalható, majd azzal egymásnak ellentétes elmozdulás következett be. A versenyszférában tovább folytatódott a növekedés, míg a költségvetésben elindult egy létszámcsökkenési folyamat, hiszen a költségvetési megtakarítások egyik lehetséges forrása a munkabérrel történő takarékoskodás. A felsőfokú végzettségűek jelentős része az oktatásban, az egészségügyben, a szociális ellátásban, valamint a közigazgatásban dolgozik, viszont alacsony az iparban és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma.

1. táblázat. A Magyarországon alkalmazásban állók átlagos statisztikai létszáma alapján számított bázis viszonyszám (%), 2001 = 100%

Nemzetgazdasági ág	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemzetgazdaság összesen	100,00	100,16	101,14	102,48	102,37	102,51	101,42
Ebből: versenyszféra	100,00	99,32	99,58	101,38	101,61	102,20	102,14
költségvetés	100,00	101,50	103,82	103,55	102,19	99,96	94,93

(Forrás: saját számítás a KSH 2008 alapján)

Az Európai Unió 15 országának átlagában a keresők foglalkoztatásának megoszlása a következő: a mezőgazdaság 4%, az ipar 25% és a szolgáltatások 71%, Magyarországon 2006-ban 1-2% eltéréssel azonos volt az arány. Az alkalmazásban állók **nettó keresete** tekintetében a vizsgált időszakban nemzetgazdasági szinten 2001-től 2007-ig összesen 76%-os növekedés volt tapasztalható (2. táblázat).

2. táblázat. A Magyarországon alkalmazásban állók nettó keresete alapján számított bázis viszonyszám (%), 2001 = 100%

Nemzetgazdasági ág	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemzetgazdaság összesen	100,00	119,58	136,73	144,37	158,90	170,92	176,05
Ebből: versenyszféra	100,00	116,03	130,35	140,79	152,62	165,68	172,08
költségvetés	100,00	127,50	150,43	152,14	172,97	183,30	186,43

(Forrás: saját számítás a KSH 2008 alapján)

A versenyszféra az átlaghoz képest 4%-kal maradt el a növekedésben, a költségvetés pedig 10%-kal meghaladta azt. Az egészségügy, az egyéb közösségi szolgáltatás és az oktatás szféráiban volt a legnagyobb arányú a nettó kereset növekedése 2001-es bázisévhez képest 2007-ben. A versenyszférában a nemzetgazdasági átlag alatti, míg a költségvetésben e feletti bérek voltak a jellemzőek.

Az alkalmazásban állók létszáma és a nettó kereset változásának összefüggései láncviszonyzámmal kerültek vizsgálatra. Az elemző általában azt várja, hogy a nettó kereset növekedést egy-két év fáziskéséssel követi az

alkalmazásban állók létszámának növekedése is. Ez csaknem minden ágban teljesülni látszott. A pénzügyi közvetítés ág az, amely minden eddigi szabálynak ellentmondani látszott, ugyanis a folyamatos keresetnövekedéssel szemben létszámcsökkenés volt tapasztalható, majd az 2005-re növekedésbe váltott át, amelyet a nettó kereset 2007-re történő drasztikus visszaesése követett.

Megyéenkénti megbontásban az alkalmazásban állók átlagos létszámát tekintve 2004-től öt megye, köztük Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves, kivételével mindenhol csökkenés volt. A primer kutatás által érintett területek közül Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Budapesten egymásnak ellentétesen alakult az alkalmazottak száma, amely az előzőben csökkent, az utóbbiban nőtt. Heves megyében 2004-et kivéve növekedés volt tapasztalható. Az egy km²-re eső alkalmazásban állók létszámát tekintve Budapest van az élen. A primer kutatás által érintett megyék közül Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megye a középmezőnybe tartozott. A vizsgált időszak végére ezt a pozíciót megőrizve Heves megye két hellyel előrelépett, míg Borsod-Abaúj-Zemplén eggyel visszaesett a rangsorban.

A megyék helyzetét tekintve a **nettó keresetek** alakulásának iránya és az alkalmazotti létszám vonatkozásában szoros összefüggés nem állapítható meg, hiszen míg a nettó keresetek kisebb–nagyobb mértékben ugyan, de folyamatosan emelkedő tendenciát mutattak, addig az alkalmazásban állók létszáma egyes megyékben folyamatosan növekvő, másokban folyamatosan csökkenő, és vannak olyanok, ahol az hektikusan változó irányba mozdult el. Az alkalmazásban állók nettó keresetének bázisviszonyszámhoz történő hasonlítása alapján Borsod-Abaúj-Zemplén megye az 5., Heves megye a 12. és Budapest a 18. helyen állt 2005-ben a nettó kereset növekedése alapján felállított megyei rangsorban. A növekedés mértékét alapvetően meghatározta, hogy milyen bérszínvonalról indult a bázisidőszakban a vizsgált terület. Így fordulhatott elő, hogy Budapest az utolsók között szerepelt, ugyanis nehéz az egyébként is magas bért túlszárnyalni.

7.2. A primer kutatás eredményei

A **felsőfokú tanulmányokat** folytatók, végzetek életében meghatározó, hogy mikor szerezték a diplomájukat. Az első diploma megszerzése óta eltelt idő átlagosan az összes minta tekintetében 14 év. Heves megyében a felmérés szerint ez átlagosan 16 év, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében viszont csak 9 év, míg Budapesten 11 év. Leginkább Heves megyében maradtak helyben a diplomások, míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből volt a legnagyobb a kiáramlás. A kérdőívet kitöltők közül az első megszerzett diploma képzési típus szerinti megoszlása tekintetében a válaszadók csaknem $\frac{3}{4}$ -e főiskolai, $\frac{1}{4}$ -e pedig egyetemi végzettséggel rendelkezett, úgy a teljes mintát tekintve, mint Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Budapesten kismértékben ($\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{3}$) eltért az főiskolát-egyetemet végzetek aránya. A megkérdezettek első diplomájának tudományág szerinti vizsgálatakor megállapítottam, hogy a

közgazdasági és az agrár végzettség közel azonos súllyal szerepelt, együtt a megkérdezettek 56-75%-a volt.

A felsőoktatásban kapott tudás, ismeret a megkérdezettek véleménye szerint inkább elméleti (70%), mint gyakorlati (3. táblázat).

3. táblázat. Gyakorlat és elmélet aránya (%)

Minta	Gyakorlat	Elmélet
Teljes	29,67	70,29
Főiskolát végzettek	31,14	68,76
Egyetemet végzettek	25,77	74,32

n = 1 022 n ⇒ főiskolát végzettek = 741; egyetemet végzettek = 281

(Forrás: saját gyűjtés, számítás)

A főiskolát végzettek úgy ítélték meg, hogy alma materük 6%-kal gyakorlatiasabb, mint az egyetemet végzett társaiké. Jóllehet, véleményem szerint az elméleti tudás nagy jelentőségű a munkaerő–piaci kihívásokra való megfelelésében, de ezt a megkérdezettek a hét lehetséges válaszból csupán az ötödik helyre tették. A felsőoktatásban elméleti típusú képzés dominál.

A jelenlegi gyors ütemben fejlődő–információ központú társadalmunkban elengedhetetlenül fontos az élethosszig tartó tanulás. Az 1965-2007 között diplomát szerzettek körében végzett saját felmérésemben hasonló eredményt kaptam, mint Mile et al. (2007), aki azon megállapításra jutott, hogy az 1998-1999-ben végzett diplomások több mint fele szerzett új diplomát 2004-ig, közvetlenül az első végzettsége után. Kutatásomban a főiskolát végzettek 64%-a, míg a várakozással ellentétben az egyetemet végzettek 77%-a tanult tovább (4. táblázat).

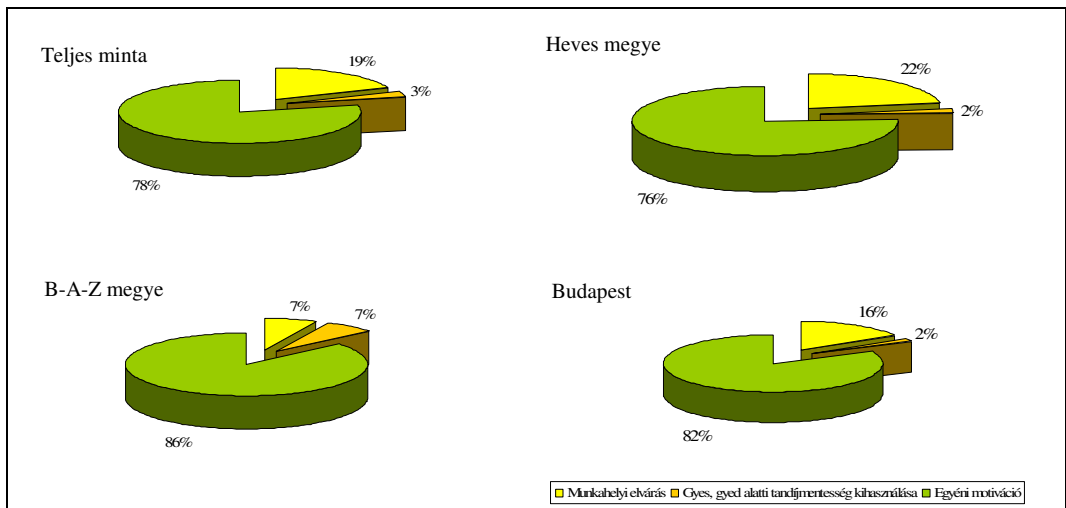
4. táblázat. Az első diploma megszerzése után továbbtanulók

Minta	Főiskolai végzettséggel továbbtanultak		Egyetemi végzettséggel továbbtanultak	
	fő	* %	fő	* %
Teljes	471	63,56	217	77,22
Heves megye	302	62,40	154	88,51
B-A-Z megye	90	63,83	25	48,08
Budapest	79	68,10	38	69,09

* A megkérdezettek közül az adott megyében lakó, az összes főiskolán, illetve egyetemen végzettekhez viszonyítva
n = 1 022 n ⇒ főiskolát végzettek = 741; egyetemet végzettek = 281

(Forrás: saját gyűjtés, számítás)

A magas **továbbtanulási** arányt minden vizsgált megyében tapasztaltam, mely nagyon kedvezőnek mondható. Az első megszerzett diploma típusa alapján a legnagyobb arányban a Heves megyei egyetemet végzettek körében, míg Budapesten mindkét diplomatípus esetén magas volt a továbbtanulás aránya. A számadatokból arra a következtetésre jutottam, hogy egy szakma megszerzése nem elég egy egész életen keresztül, kénytelen a diplomás továbbképezni magát. Az egyéni motiváció az, amely a megkérdezettek döntő többségét a továbbtanulásra ösztönözte (2. ábra).

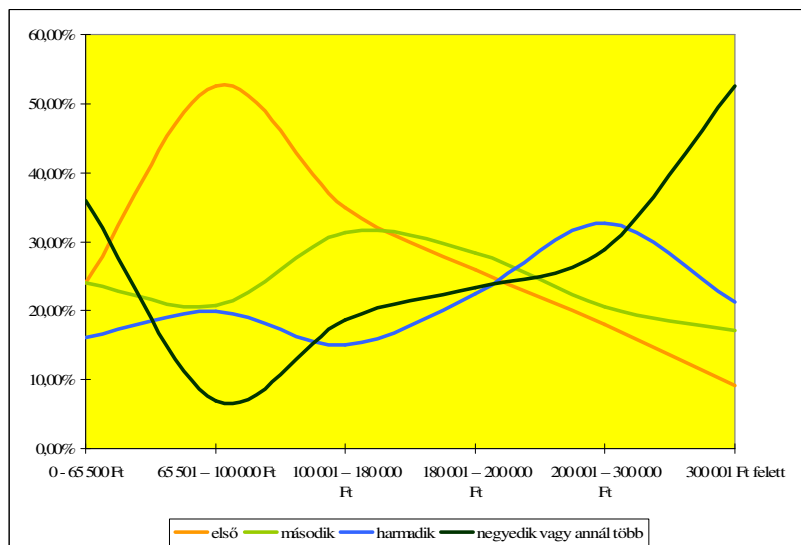

n = 1 022 n ⇒ B-A-Z megye = 193; Budapest = 171; Heves megye = 658
 (Forrás: saját szerkesztés)

2. ábra. A továbbtanulás indokainak megoszlása

A munkahelyi elvárás 22-7-16% Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben és a fővárosban, ami nem feltétlenül azt jelenti, hogy a munkahely csak ilyen kismértékben várja el a továbbtanulást.

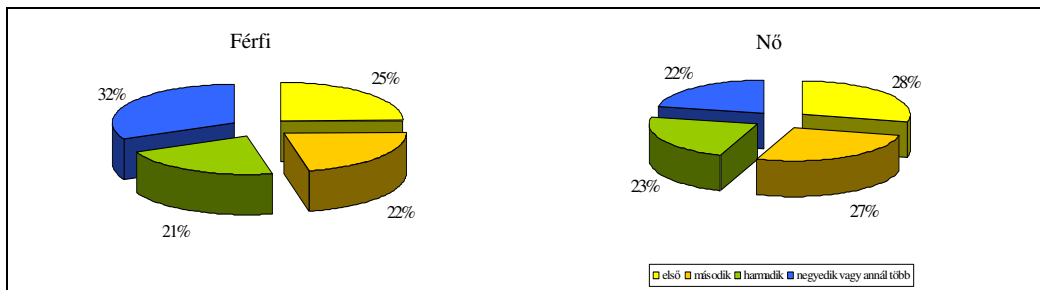
Az első **munkahelyen** dolgozók több mint 50%-a a minimál- és a diplomás minimálbér között keresett. Minél több előző munkahelyen dolgozott a munkavállaló, annál magasabb fizetési kategóriába szerepelt. A negyedik vagy az utáni munkahelyen dolgozóknak már több mint 50%-a 300 ezer Ft felett keresett.

n = 1 022
 (Forrás: saját számítás)

3. ábra. A munkahelyek száma és a bruttó kereset kapcsolata

A nemi hovatartozás és a munkahelyek száma alapján végzett összehasonlítás eredményeként azt tapasztaltam, hogy míg a nők többsége életük első, második vagy harmadik munkahelyén dolgozott, addig a férfiak legalább a negyedik munkahelyüket foglalták el.

n = 1 022

(Forrás: saját számítás)

4. ábra. A munkahelyek száma és a nemek közötti összefüggés

Az elhelyezkedés gyorsasága és a nemzetgazdasági szféra kapcsolatát tekintve a végzést követően három hónapon belül a költségvetésben dolgozók 48%-a tudott elhelyezkedni, míg a versenyszférában csupán 33%-uk. Azok, akik a versenyszférában akarnak érvényesülni jobban kitettek a nehezebb elhelyezkedésnek. Összességében elmondható, hogy a költségvetési szerveknél sokkal szigorúbban betartják a vonatkozó törvényt, mint a versenyszférában. Így adódhatott az a visszásnak tűnő helyzet, hogy míg a köztudatban elterjedt nézet szerint a költségvetés kevesebbet fizet, s a versenyszférában dolgozók sokkal jobban keresnek, addig a KSH adatai alapján 2007-ben a költségvetésben dolgozók átlag bruttó keresete 206 ezer Ft/fő/hó (nettó 124 ezer Ft), a versenyszférában 177 ezer Ft/fő/hó (nettó 111 ezer Ft) volt.

A végzés utáni gyors elhelyezkedést (3 hónapon belül) illetően a legkritikusabb helyzet Borsod-Abaúj-Zemplén megyében alakult ki (27%), ahol a diplomás munkavállalók 32%-a hat hónapon túl tudott csak elhelyezkedni. Ezek alkotják azon tényezők egyik csoportját, mely alapján Borsod-Abaúj-Zemplén megyét hátrányos helyzetűnek tekintik hazánkban.

Az el nem helyezkedés fő oka a válaszadók szerint egyértelműen a térségben kialakult munkahelyek hiánya volt. Mindkét megyében 60%-on felüli arányban jelölték meg ezt az okot. Második legfőbb indokként a túlképzettséget (15-19%) említették a válaszadók.

A kérdőívben arra is rákérdeztem, hogy az általam kiválasztott képességek közül melyek azok, amelyeket a munkaerőpiac kihívásainak való megfelelésre leginkább használ a válaszadó. Heves megyében az emberekkel való bánásmódot, az együttműködést, az empátiát és az elméleti tudást tartották fontosnak. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a gyakorlati tudás, az együttműködés és a vezetői beállítottság fontosságát emelték ki, míg Budapesten egyiket sem. Kutatásomban a munkatapasztalat, azaz a gyakorlat,

az első helyet érte el (5. táblázat), amiből az is látszik, hogy a munkaerőpiacon lévő munkavállalók tisztában vannak a munkaadók elvárásával és azzal, hogy mivel kell rendelkezniük, ha munkahelyet akarnak váltani vagy meg akarják azt tartani.

5. táblázat. A képességek fontosságának középértéke (1-5-ös skálán)

Képességek	Teljes minta	Heves megye	B-A-Z megye	Budapest
Gyakorlat	4,28	4,29	4,46	4,07
Elmélet	3,88	3,98	3,80	3,59
Együttműködés	4,25	4,25	4,25	4,20
Empátia	3,77	3,91	3,54	3,45
Szakmai fejlődés	4,05	4,09	3,96	4,00
Vezetői beállítottság	2,76	2,72	2,96	2,70
Emberekkel való bánás	4,23	4,34	4,07	3,98

n ⇒ B-A-Z megye = 193; Budapest = 171; Heves megye = 658

(Forrás: saját számítás)

Az ismeretek tekintetében a kialakult vélemények rendkívül érdekes képet mutattak (6. táblázat). A megkérdezettek Budapesten az idegen nyelv felhasználói tudását és a számítógépes ismereteket tartották a legfontosabbnak egybehangzóan a munkáltatókkal, akik ugyanezeket emelték ki.

6. táblázat. A megkérdezett ismeretek jelentőségének középértéke a vizsgált megyékben

Imeretek	Teljes minta	Heves megye	B-A-Z megye	Budapest
Idegen nyelv	4,26	4,24	4,20	4,39
Számítógépes ismeret	4,52	4,49	4,52	4,64
EU-s	3,13	3,13	3,13	3,12
Pénzügyi	3,25	3,26	3,34	3,08
Önismereti	4,11	4,09	4,24	4,03
Környezetvédelmi	2,74	2,81	2,77	2,46
Munkaerőpiaci	2,99	2,96	3,25	2,84
Jogi	3,17	3,14	3,23	3,19
Adózási	3,21	3,26	3,27	2,92
Mezőgazdasági	2,29	2,25	2,52	2,19
Műszaki	2,35	2,35	2,57	2,12

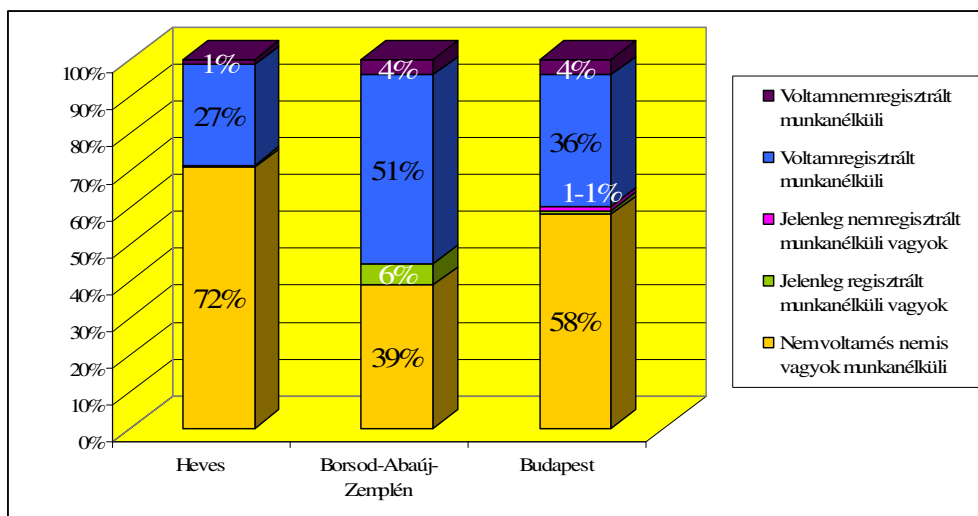
n ⇒ B-A-Z megye = 193; Budapest = 171; Heves megye = 658

(Forrás: saját számítás)

A több mint egy évtizedes, dolgozatomhoz feldolgozott szakirodalmakból hiányolom az emberekkel való bánás és az empátia szerepének kihangsúlyozását. Az emberekkel való bánás mindkét megyében és a fővárosban magas helyezést kapott, míg az empátia csak kisebbet. Véleményem szerint nagyon lényeges ez a képesség, mellyel a másik ember helyzetébe tudjuk képzelni magunkat, s ez fontos az embertársak megértésében. Meglátásom az, hogy eme képességgel főként a vezetőknek kellene rendelkezniük.

A kérdőívet kitöltők döntő hányada (85-90%-a) tartotta szükségesnek, hogy tovább- /átképezze magát. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében tartották legnagyobb arányban fontosnak a képzést, mely a megye sajátosan nehéz munkaerő-piaci helyzetéből adódik. A tovább- és átképzés területeire adott válaszok alapján az vált világossá, hogy a válaszadók a legnagyobb arányban saját szakmai vonalon tartották fontosnak a képzést. Kifejezetten negatívként értékelhető az a tény, hogy a megkérdezettek csupán 15-22%-a vélte szükségesnek a személyiségfejlesztést. Fontosnak tartom, hogy az értelmiségi réteg ismerje meg önmagát és fejlessze különféle tréningekkel.

A modern piacgazdaság egyik legsúlyosabb problémája a **munkanélküliség**, melyet a jelenlegi gazdasági válság csak súlyosbít. A megkérdezettek munkaerő-piaci státuszát tekintve megállapítottam, hogy arányaiban Heves megyében voltak a legkevesebben munkanélküliek, a legtöbben pedig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (5. ábra).

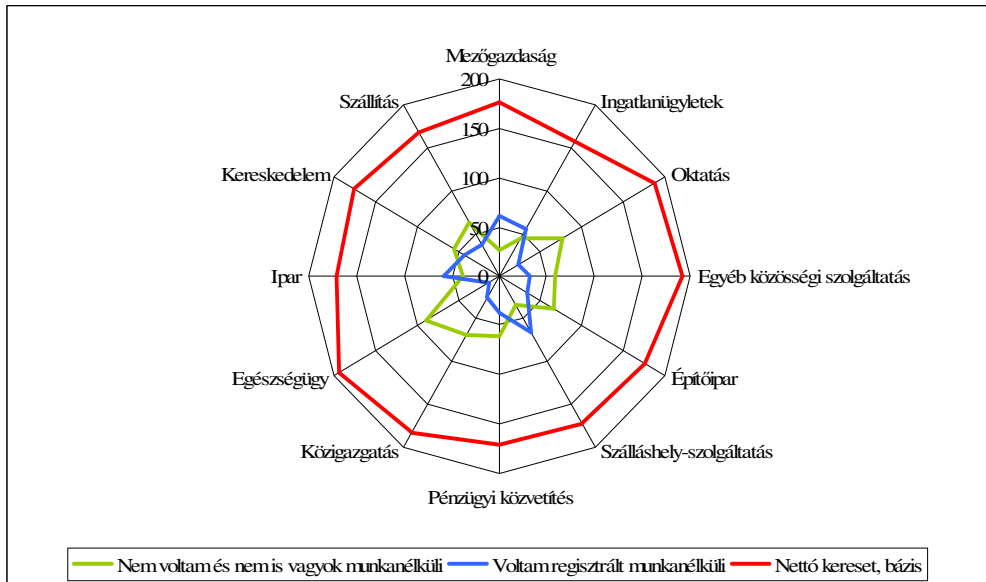
n = 1 022 n ⇒ B-A-Z megye = 193; Budapest = 171; Heves megye = 658

(Forrás: saját szerkesztés)

5. ábra. A megkérdezettek munkanélküliségi helyzetének bemutatása

A munkaerő-piaci státusz és a nettó kereset összefüggéseit nemzetgazdasági áganként vizsgálva (6. ábra) a költségvetési szférához tartozó ágak azok, ahol a nettó keresetek 2007-re a legnagyobb mértékben növekedtek, s ugyanitt a legmagasabb azok aránya, akik soha nem voltak munkanélküliek. Ezzel ellentétben a versenyszférába tartozó egyes ágaknál lényegesen kisebb mértékben emelkedtek a nettó keresetek, s ezzel párhuzamosan ezekből az ágakból kerültek ki a legnagyobb arányban munkanélküliek. A kutatás alapján a költségvetésben tapasztalt stabil dolgozói állomány kialakulása mögött a nemzetgazdasági átlagkeresetknél magasabb fizetések, bázisidőszakhoz viszonyítva a legnagyobb nettó keresetnövekedés tapasztalható, mely az alkalmazásban állók

létszámcsökkenése mellett ment végbe, s ez eredményezte a fizetések növekedését.

Nettó kereset, bázis = szekunder kutatás, 22. táblázat (KSH 2008)

n = 1 022 n

(Forrás: saját szerkesztés)

6. ábra. A munkaerőpiaci státusz és a nettó kereset összefüggései nemzetgazdasági áganként

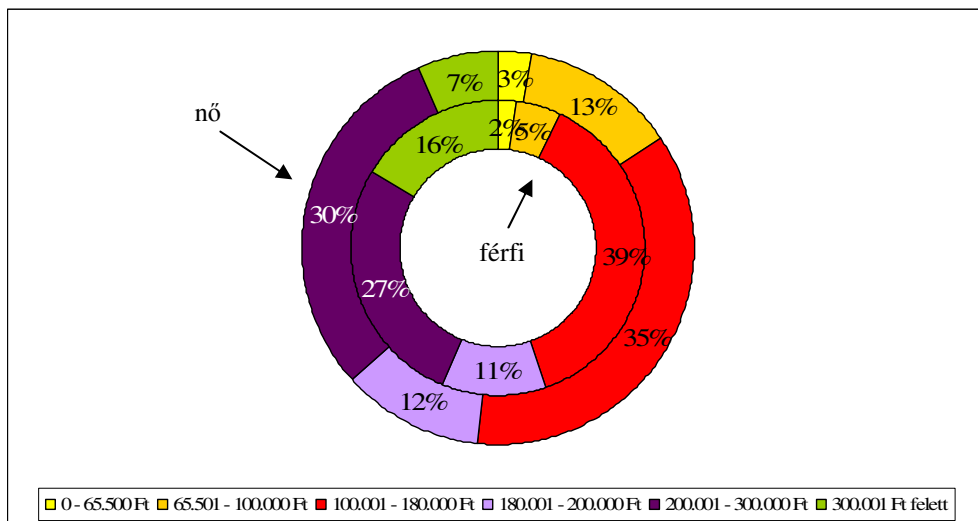
Felmérésemben a versenyszférában dolgozók munkanélküliségnek való nagyobb kitettségét tapasztaltam, valamint a nemzetgazdasági átlag alatti nettó kereseteket. Ezen nettó keresetek bázisidőszakhoz viszonyított növekedése kisebb mértékű volt, mint a költségvetési szférában, melyet a versenyszférában alkalmazásban állók statisztikai létszámának növekedése is indokol. A megkérdezettek a piacképes szakmai tudást tartották a munkanélküliség elkerülésének legfőbb tényezőjének, továbbá a kapcsolati tőkét emelték ki. A megfelelő személyiségjegyek is közel 25%-ban kerültek megjelölésre.

A felsőfokú végzettség megszerzése hosszú távú befektetés, s mint ilyen, a hozadéka a **munkabér** nagyságában realizálódik. Az átlagos havi bruttó jövedelem és a legmagasabb iskolai végzettsége összefüggésében a felmérés azt tükrözi, hogy a főiskolát és egyetemet végzettek legnagyobb arányban (36,6-36,2%) a 100 és 180 ezer Ft keresetkategóriába estek. Ez a KSH 2007-es adataihoz viszonyítva azt jelenti, hogy a főiskolát végzettek 136-216 ezer Ft-tal, míg az egyetemet végzettek 265-345 ezer Ft-tal kerestek kevesebbet az általam 2007-ben végzett, Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyére és Budapestre kiterjedő felmérésben résztvevők körében.

A megkérdezettek felméréskori munkahelyének nemzetgazdasági ágát a bruttó keresetükkel vettem össze, melyből az derült ki, hogy összességében

a 100 001 – 180 000 Ft közötti bruttó keresetek jellemzőek nemzetgazdasági szinten.

A keresetek és a nemek kérdése örök problematika. Felmérésben a 100 ezer Ft alatt keresőknek 16%-a nő, míg a férfiaknak csak 7%-a tartozott ebbe a kategóriába (7. ábra). A 300 ezer Ft felett keresők között több mint kétszer annyi férfi szerepelt, mint nő.

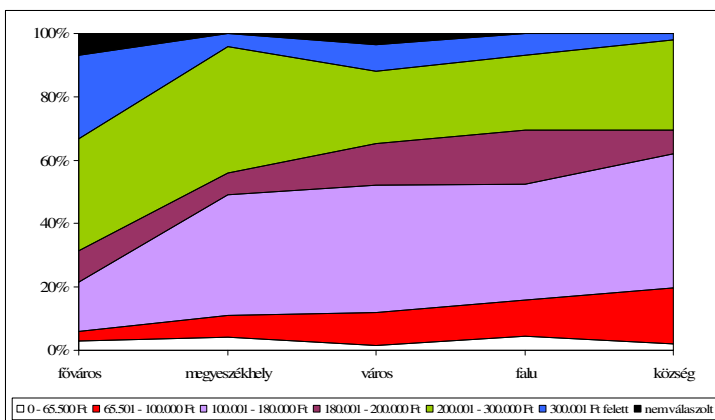

n = 1 022

(Forrás: saját szerkesztés)

7. ábra. Az átlag havi bruttó jövedelem és a válaszadók nemének kapcsolata

Az iskolázottságon túlmenően az életkor is nagymértékben befolyásolja a jövedelmek mértékét. Míg a 21-24 évesek 65-180 ezer Ft között kerestek többségében, a kor előrehaladtával szélesedtek a nagyobb kereseti sávok, és az 50-59 évesek már kizárólag 100 ezer Ft feletti keresettel rendelkeztek.

n = 1 022

(Forrás: saját szerkesztés)

8. ábra. Az átlag havi bruttó jövedelem és a válaszadó lakóhelyének településtípusa közötti kapcsolat

A lakóhely szerint áttekintve a kereseteket megállapítottam, hogy minél nagyobb településről volt szó, annál szélesebb sávban jelentek meg a magasabb fizetési kategóriák (8. ábra).

8. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A disszertációban szereplő – tudományos szakirodalmi háttér munkával megalapozott – szekunder és primer kutatások alapján a következő új és újszerű tudományos eredményeket tártam fel:

1. A nettó keresetek növekedésének mértéke és az alkalmazotti létszám változása vonatkozásában ellentétes tendencia érvényesül.

A megyéket tekintve a vizsgált két tényező között ellentétes korrelációt tapasztaltam. Így míg például míg Nógrád megyében csökkent a legdrasztikusabban az alkalmazottak száma, a nettó kereset növekedése éppen ebben a megyében volt a legnagyobb, addig Pest megyében volt a legnagyobb az alkalmazotti létszám emelkedés, viszont a keresetek ott növekedtek a legkisebb mértékben.

2. Napjainkra is igaz az, hogy minél hosszabb időt tölt a munkavállaló munkaviszonyban, annál több a havi átlag jövedelme.

2007-ben az első munkahelyen dolgozók több mint 50%-a a minimális és a diplomás minimálbér között keresett. Minél több megelőző munkahelyen dolgozott a munkavállaló, annál magasabb fizetési kategóriában szerepelt. A megkérdezéskor legalább negyedik munkahelyen dolgozóknak már több mint 50%-a 300 ezer Ft felett keresett.

3. Az emberekkel való bánás napjainkban kiemelkedően fontos, de ugyanakkor komoly ellentmondást jelent az a tény, hogy a saját személyiségük fejlesztését a munkavállalók már kevésbé tartják fontosnak.

A megkérdezettek az emberekkel való bánásmódot, az együttműködést, az empátiát és az elméleti tudást tartották fontosnak. Kifejezetten negatívumként értékelem azt a tényt, hogy az előzőekkel ellentétben a megkérdezettek csupán 15-22%-a vélte szükségesnek a személyiségfejlesztést. Szükségesnek tartom ennek a paradoxonnak a feloldását, hiszen a személyiség fejlesztése nélkül nem valósítható meg eredményesen az emberekkel való bánásmód javítása, mely a jó munkavégzés egyik igen fontos alappillére.

4. A költségvetési szféra a legbiztosabban fizető és munkaerő megtartás szempontjából a legstabilabb állásokat biztosítja. A versenyszférában dolgozók sokkal „kiszolgáltatottabbak”.

A kutatás alapján a költségvetésben tapasztalt stabil dolgozói állomány kialakulása mögött a nemzetgazdasági átlag kereseteknél magasabb fizetések, a bázisidőszakhoz viszonyítva a legnagyobb nettó kereset növekedés tapasztalható, mely a közsférában alkalmazásban állók létszámcsökkenése mellett ment végbe, de még így is stabilabb helyzetet és a fizetések növekedését eredményezte.

Felmérésemben a versenyszférában dolgozók munkanélküliségnek való nagyobb kitettségét tapasztaltam, valamint az érintetteknek a nemzetgazdasági átlag alatti nettó kereseteket. Ezen nettó keresetek bázisidőszakhoz viszonyított növekedése kisebb mértékű volt, mint a költségvetési szférában.

5. Minél nagyobb a település, annál magasabbak a fizetések.

A lakóhely szerint áttekintve a kereseteket megállapítottam, hogy minél nagyobb településről volt szó, annál szélesebb sávban jelentek meg a magasabb fizetési kategóriák.

9. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Tény, hogy a foglalkoztatottság aránya Magyarországon rendkívül alacsony. Jelenleg ez a probléma jelenti a magyar gazdaság egyik legsúlyosabb gondját, azzal tetézve, hogy nemhogy nem nő a foglalkoztatottak száma, de egyre gyarapodik az önhibájukon kívül elbocsájtottak tábora, oly mértékben, hogy már külön intézkedések születtek, például a munkahely megtartására, új munkahelyek létesítésére, de a bajba jutottak meglévő lakáshiteleikre történő állami készfizető kezesség bevezetése is.

Doktori disszertációmban a diplomás munkaerő helyzetet vizsgáltam Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Budapest térségeiben.

Dolgozatom kitűzött céljait szem előtt tartva értekezésem tudományos következtetéseit a kitűzött céljait a következőkben meg teszem:

A **szekunder kutatásomban** hazánk megyéinek **gazdasági fejlettségi szintjét** vizsgáltam négy konjunktúra mutató segítségével, melyek együttes hatásának eredőjeként 2001, 2004, 2005 években gazdasági élénkülés volt tapasztalható, míg a vizsgálatba bevont további években stagnálás. **Nemzetgazdasági szinten** áttekintve az **alkalmazotti létszámot**, a vizsgált időszakban létszámuk hullámzó tendenciát mutatott. Az alkalmazásban állók **nettó keresete** tekintetében a vizsgált időszakban nemzetgazdasági szinten 76%-os növekedést állapítottam meg. **Megyéenkénti megbontásban** az

alkalmazásban állók átlagos létszámát tekintve 2004-től öt megye, köztük Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves, kivételével mindenhol csökkenés volt. A megyékben a **nettó keresetek** alakulásának iránya és az alkalmazotti létszám vonatkozásában szoros összefüggést nem állapítottam meg. A növekedés mértékét alapvetően meghatározta, hogy milyen bérszínvonalról indult a bázisidőszakban a vizsgált terület.

A **saját kérdőíves kutatásom** eredményeként megállapítottam, hogy a felsőfokú tanulmányokat végzett válaszadók csaknem $\frac{3}{4}$ -e főiskolai, $\frac{1}{4}$ -e pedig egyetemi diplomával rendelkezett, s a közgazdasági és az agrár végzettség volt a meghatározó. A válaszok a főiskolai végzettséget minősítették gyakorlatiasabbnak. A diplomát szerzettek 64-77%-a továbbtanult, a válaszadók közel 50%-a egy új, kiegészítő tudást szerzett, melynél meghatározó volt az egyéni motiváció. A versenyszférában dolgozók közel 30%-a, a költségvetésben pedig 46%-a rendelkezett két vagy annál több diplomával. A munkavállalók megélhetése szempontjából nem mindegy, hogy a nemzetgazdaság mely szférájában, s azon belül is melyik nemzetgazdasági ágban dolgoznak. Továbbá minél több munkahelye volt, annál magasabb fizetési kategóriába esett. Ez csak a férfiak esetében bizonyult igaznak. A végzés után a költségvetésben elhelyezkedők tudtak leghamarabb munkába állni, s itt voltak biztosítottak a leginkább a munkavégzés, a bejelentés törvényes keretei. Ezen túlmenően a fizetések is magasabbnak bizonyultak, mint a versenyszférában. A munkatapasztalat, az idegen nyelv és a számítógépes ismeretek azok, melyek leginkább segítették az elhelyezkedést.

A modern piacgazdaság egyik legsúlyosabb problémája a munkanélküliség, melyet a jelenlegi gazdasági válság csak súlyosbít. A megkérdezettek közül a legtöbben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében voltak munkanélküliek, akik legnagyobb arányban a szálláshely-szolgáltatás, a mezőgazdaság, az ipar és az ingatlanügyletek ágakból kerültek ki. Ezen helyzet elkerülhetőségét alapvetően a piacképes szakmai tudásban és a kapcsolati tőke meglétében látták a megkérdezettek. A versenyszférában dolgozók munkanélküliségnek való nagyobb kitettségét tapasztaltam, valamint esetükben a nemzetgazdasági átlag alatti nettó kereseteket. A felsőfokú végzettség megszerzése hosszú távú befektetés, s mint ilyen, a hozadéka a munkabér nagyságában realizálódik. Főként a közigazgatásban dolgozók, valamint a férfiak, főként a felsővezetők esetében, az iskolázottságon túlmenően az életkor, de a lakóhely is (pl.: Budapest) nagymértékben befolyásolja a jövedelmek nagyságát.

Az, hogy a munkavállalók korszerű ismeretekkel rendelkezzenek a munkaadók érdeke is. Ezért **javaslom** egy, a nyugdíj előtakarékossághoz hasonlóan létrehozott Munkavállalói Képzési Konstrukció (MKK) megvalósítását, melyben a munkavállaló egyéni képzési számlájára kerülne havonta a bruttó keresete meghatározott kis mértékű százaléka, melynek

fizetését a munkaadó átvállalhatja, s ez az egyén rendelkezésére állna, kizárólag a tovább- és átképzése céljára. A konstrukciót javasolom közhasznú tevékenységgel is felruházni, így a befizetett összeg után adókedvezmény igénybe vétele is megvalósulhatna.

10. A TÉMAKÖRBE MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

Folyóiratcikkek

Baranyi Aranka – Tóth Eszter (2003):	Labour force in agriculture. In: BULLETIN of the Szent István University. SZIE Gödöllő, ISSN 1586-4502, 133-140. p.
Tóth Eszter – Misinszki Józsefné – Vanó Péter (2006):	A foglalkoztatás elősegítése a felnőttképzésben Gyöngyösön. Gazdálkodás, ISSN 0046–5518, 50. évf., 15. sz., p. 162-165.
Tóth Eszter (2008):	The labour market situation of the economic branches. Acta Agraria Debreceniensis, Debreceni Egyetem Agrártudományi Közlemények ISSN 1587-1282 (Befogadó nyilatkozattal, megjelenés alatt)
Tóth Eszter (2008):	A diplomás munkaerő helytállásának és fejlődőképességének összehasonlító értékelése. Acta Agraria Debreceniensis, Debreceni Egyetem Agrártudományi Közlemények ISSN 1587-1282 (Befogadó nyilatkozattal, megjelenés alatt)
Tóth Eszter (2008):	A nemzetgazdasági ágak és a diplomás munkaerő helyzetének összehasonlító értékelése (Heves megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye és a főváros vonatkozásában) Gazdálkodás, ISSN 0046–5518, 2008. 5. sz. p. 444-447.

Konferencia kiadványok

Tóth Eszter (1998):	Új dolgozók felvételének kérdőíves vizsgálata. In: VI. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok. GATE GYFK Gyöngyös, 249-253. p. ISBN 963 8140 73 9, ISBN 963 8140 70 4ö
Tóth Eszter (1998):	Munkaerő-kiválasztás vizsgálatának néhány fontosabb eredménye. In: Lippay János - Vas Károly Nemzetközi Tudományos Ülésszak. KÉE Budapest, 292. p.
Eszter Tóth (1998):	Some major results of the test of manpower-selection. In: Lippay János & Vas Károly International Scientific Symposium. KÉE Budapest, 293. p.

Tóth Eszter (1998):	Munkaerőkiválasztás vizsgálatának néhány fontosabb eredménye. In: XXXVII. Óvári Tudományos Napok. PATE MTK, Mosonmagyaróvár, 721-725. p. ISSN 0237-9902
Tóth Eszter (1999):	Munkaerő-kiválasztás vizsgálata. In: Magyar Tudomány Napi Megyei Tudományos Fórum. Agrár- és Erdőgazdasági Szekció. Kecskemét, 1-7. p.
Tóth Eszter – Bukodi Gedeonné (2000):	Költség-nyereség elemzés szőlőtermesztő vállalkozásnál. In: VII. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok. SZIE GMFK Gyöngyös, 4. kötet: 213-216. p. ISBN 963 9256 09 9ö, ISBN 963 9256 12 9
Tóth Eszter (2000):	Munkaerő-vizsgálat elemzési lehetőségek a szőlőágazatban. In: Magyar Tudomány Napja Bács-Kiskun Megyei Tudományos Fórum, Agrártudományi Szekció. Kecskemét, 6. p.
Tóth Eszter (2002):	A szőlőtermesztés munkaerőgazdálkodásának kérdései. In: VIII. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok. SZIE GMFK Gyöngyös, 4. kötet: 32-36. p. ISBN 963 9256 75 7 Ö, ISBN 963 9256 76 5
Szabó Ferenc – Misinszki Józsefné – Tóth Eszter (2002):	Az agrárpiaci célok 2002. évi költségvetési támogatása, különös tekintettel a családi gazdálkodásra. In: VIII. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok. SZIE GMFK Gyöngyös, 3. kötet: 269-276. p. ISBN 963 9256 75 7 Ö, ISBN 963 9256 76 5
Tóth Eszter (2003):	Heves megye munkaerő ellátottságának vizsgálata 1990-től napjainkig. In: II. Erdei Ferenc Konferencia. KF KFK Kecskemét, 103-106. p. ISBN 963 7294 46 ö, ISBN 963 7294 48 1
Eszter Tóth – Aranka Baranyi (2003):	Labour use in Hungarian agriculture. In: II. Erdei Ferenc Konferencia. KF KFK Kecskemét, 107-112. p. ISBN 963 7294 46 Ö, ISBN 963 7294 48 1
Tóth Eszter – Misinszki Józsefné – Varga Erika (2004):	Heves megye munkaerő vizsgálata. In: VIII. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, KRF Gyöngyös, CD, ISBN 963 214 313 2
Varga Erika – Misinszki Józsefné – Tóth Eszter (2004):	An overview of knowledge management within the domain of human resources. In: VIII. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, KRF Gyöngyös, CD, ISBN 963 214 313 2

Tóth Eszter – Misinszki Józsefné – Varga Erika (2006):	A HEFOP tanfolyamok helye, szerepe a foglalkoztatás stabilitásának elősegítésében és a felnőttképzésben. X. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös, CD-n megjelent anyag, ISBN 963 229 623 0
Eszter Tóth – Erika Varga – Kornélia Ficzeré Nagymihály – Zoltán Szira (2007):	The situation of employees in private holdings in Hungary. Advances in Labour and Machinery Management for a Profitable Agriculture and Forestry, XXXII. CIOSTA-CIGR Section V. CONFERENCE PROCEEDINGS, Part II., Nitra, Slovakia, 655-661. p. ISBN 978-80-8069-924-6
Ficzeréné Nagymihály Kornélia – Szira Zoltán – Tóth Eszter – Varga Erika (2007):	The questions of employment regarding agricultural small-scale producers in Heves county. PhD Hallgatók 6. Nemzetközi Konferenciája, Miskolc, p. 571-576. (poszter) ISBN 978-963-661-783-7 Ö, ISBN 978-963-661-778-3.
Ficzeréné Nagymihály Kornélia – Tóth Eszter – Varga Erika (2007):	A mezőgazdaság munkaerő helyzete, különös tekintettel Heves megye egyéni gazdaságaira. IV. Erdei Ferenc Konferencia, Kecskemét, p. 499-502., ISBN 978-963-7294 63-1 Ö
Tóth Eszter – Baranyi Aranka – Varga Erika – Ficzeréné Nagymihály Kornélia (2008):	A képzések és átképzések jelentőségének vizsgálata. XI. Nemzetközi Tudományos Napok Gyöngyös, p. 681-688., ISBN 978 963 87831 2 7
Varga Erika – Szűcs Csaba – Ficzeréné Nagymihály Kornélia – Tóth Eszter (2008):	A kulturális különbségek kezelése, az illeszkedés problematikája a szervezeti kultúra dimenziójából. XI. Nemzetközi Tudományos Napok, Gyöngyös, p. 723-730., ISBN 978-963-87831-2-7
Sándor Marselek – Erika Varga – Ficzeré Kornélia Nagymihály – Eszter Tóth (2008):	The situation of the graduates and competencies in the labour market. VI. Alföldi Tudományos Tájgazdálkodási Napok, Szolnoki Főiskola, Műszaki és Mezőgazdasági Fakultás, Mezőtúr, p. 93. ISBN 978-963-87874-1-5